

Major Melinda

Vizuális és anyanyelvi kommunikáció

Kepes György művészeteoretikus és festő szerint „a vizuális nyelv minden más kommunikációs eszköznél hatékonyabban képes tudást terjeszteni. Segítségével az ember tárgyi formában fejezheti ki és adhatja tovább tapasztalatait”. Szerinte minden műalkotás az adott kor üzenete is hozzánk. A vizuális kommunikáció egyetemes és nemzetközi. Ha arra gondolunk, hogy rajzolás közben sokkal kevésbé tudjuk kontrollálni a megfogalmazott információt, mint pl. íráskor, sokkal „őszintébbek vagyunk”, mint ahogy a gyermek is a rajzaiban a legőszintébb, nem abban, amit mond, akkor Kepes György állítása föltétlenül igaz. Igaz ez minden alkotásra, műalkotásra, a gyermekek rajzaira. Csak olvasni kell tudni.

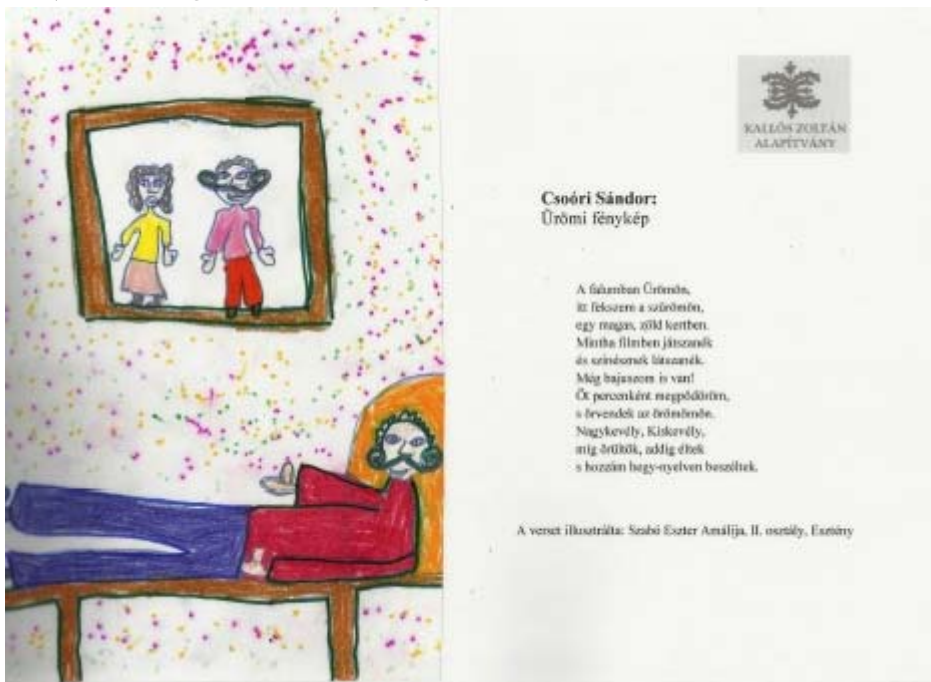
A gyermekek munkához, rendhez, természethez, művészeti tevékenységekhez, művészethez való viszonya óvodás-, kisiskolás korban alakul ki. A szülő, a pedagógus feladata, hogy ez a viszony egészségesen alakuljon, lehessen rá építeni a későbbiekben. Ha a gyermek nem szeret rajzolni, festeni, énekelni, barátkcsolni, különböző tárgyakat, csecsebecsákat készíteni, nem tanul meg figyelni a részletekre ebben a korban, nagyobb korában már nem lehet ezeket a képességeket, kötődéseket kialakítani. Nagyobb korban a vizuális kultúrája nagyon nehezen fejleszthető, mert nem lesz meg a motivációja rá, nem fogja érdekelni, nem lesz rá ideje, igénye. A tömegkultúra érdektelen fogyasztójává válik, nem tud majd saját egyéniséget kialakítani, nem fog semmit alkotni, maga után hagyni, beolvad és elvesz a tömegben, gyermekeinek sem tud majd semmi érdemleget átadni.



1. ábra. Versábrázolás

Fontos tehát már kicsi korban megismertetni műalkotásokkal, kézműves mesterségekkel, megértetni velük a művészet nyelvét és élvezetét, olvasásának, értelmezésének módjait. Meggyőződésem (s ezt hosszas tanítói pályafutásom alatt tapasztalhattam is), hogy a rajzolni szerető gyermek az irodalmi alkotások iránt is érzékenyebb, mélyebb írói üzenetet fedez fel bennük. Akkor, amikor egy-egy irodalmi alkotás feldolgozása után rajzos illusztrációt készít, beleéli magát a szereplő helyzetébe, művészién ábrázolja a művel kapcsolatos érzéseit. Szívesen rajzolnak, s a rajzolás a tanulásban is motiváltabbakká teszi őket.

A rajz és a művészetek iránti attitűdök gyermekkorban alakulnak ki, nem mindegy tehát, hogy milyen vizuális nevelőmunkát végzünk pedagógusként. A művészi alkotás rendkívül személyes törekvés, így gyermek, felnőtt egyaránt sebezhető, ha nem értékeliük kellő szakértelemmel alkotását. A tanárok, szülők megjegyzései, még ha nem is kritikának szánták, komoly hatással lehetnek a gyermek kreatív ambícióira. Néha még a legjobb szándékú nevelő is, főleg akkor, ha nincs megfelelő felkészültsége, gátolhatja a gyermek lelkesedését a folytatás iránt. A válaszüti iskolában mindig arra törekedtünk, hogy pozitív értékelésben részesítsük a kisdíákokat, igyekeztünk, hogy minden gyermek rajza megjelenjen valamilyen kiállításon: ha a Csoóri-könyv illusztrációi közé nem került be a rajz, akkor legalább az iskola vagy bentlakás folyosóit díszítettük vele.



2. ábra. Versfeldolgozás

Nem is gondolnánk, hogy a korábbi művészi élmények mekkora hatással lehetnek a további fejlődésre. Pedig a kicsik művészi nevelése erős hatást gyakorol rajzaik tartalmára és stílusára. Sok gyermek válik például balga nevelők hatására kifestőkönyv és előrajzolt sémák rabjává, arról nem is beszélve, amikor a tanító vagy szülő másolni teszi oda a gyereket. Ezeket a sztereotip sémákat a gyermekek lemásolják és beépítik saját vizuális kelléktárukba, így később nehéz lesz saját ötlet vagy egyéni kifejezőmód kialakítása. Ezeknek a tapasztalatoknak hosszú távú hatása lehet további fejlődésükre és szemléletükre. A minták bemutatása is hatással lehet ábrázolásmódjukra, ezért nagyon gondosan meg kell választanunk bizonyos témáknál, foglalkozásokon bemutatott, felnőttek által készített műalkotásokat. (szinkretizmus)

A rajzolás megvalósításához különböző anyagokra, kellékekre és elegendő helyre, megfelelően kialakított környezetre van szükség. Először is jó minőségű, változatos kellékekkel mennyiségileg és változatosságban is gazdagodik a rajzokon kifejezett anyag. A jó minőségű anyag és a megfelelően kialakított környezet komoly hatással van a kreatív folyamat kimenetelére és a gyermek rajzolás iránti általános érdeklődésére is.

A kellékek hozzáférhetősége befolyásolhatja a színhasználatot, például sok gyermek azért választ bizonyos színűkrétát, mert annak sértetlen a papírborítása, így nem piszkolja be a kezét, és nem azért, mert azt a színt szeretné használni.



3. ábra. Versfeldolgozás

Ugyanilyen fontos, hogy a nevelő ismerje a rajzi anyagokat és felhasználási lehetőségeit, másként nem tudja megfelelően irányítani a gyermeket az eszközök használatában. Nem lehet elégszer hangsúlyozni annak fontosságát, hogy a nevelőnek legyenek művészeti ismeretei és legyen saját élménye, és ajánlott a kellekkel való közvetlen kapcsolat is.

A kellek számos tulajdonsága közvetlenül befolyásolja a rajzok tartalmát és stílusát. Például a rajzpapír mérete eldöntheti, hogy mit és hogyan rajzol a gyermek, a géppapír méretű fehér lap kevésbé félelmetes általában a gyermek számára, kisebb a kitöltendő tér, de van olyan gyermek, akit részletesebb rajzra készítet. A nagyobb papír több mozgást és játékosságot tesz lehetővé, ami általában jó hatású lehet, de tudni kell, hogy a foglalkozás adott esetben kaotikus jelleget ölthet, ha van a gyermekek között hiperaktív gyermek. A túl kicsi papír korlátozza a fantáziát, alkotókedvet, a rajz szegényes lesz, az eredmény minden igyekezet ellenére a gyermek számára is felismerhetetlen, vagyis kudarc, főleg akkor, ha mellé vastag nyomot hagyó rajzeszközt adunk. A papír színére is érdemes figyelni, általában fehér papírt adunk a gyermekeknek, de nem árt tudni, hogy a sötét (például fekete) alap és a fehér vagy világos rajzeszköz, tehát az alak-háttér megfordítása erősítheti a gyermek forma- és részletalakító képességét, így segíti az észlelési problémákkal, tanulási zavarokkal küszködő vagy vizuálisan károsodott gyermekek fejlődését is. Az anyagokról pedig tudni kell, hogy a filctoll sokkal erőteljesebb nyomot hagy, a rajz így mélyebb benyomást tesz a nézőre, a színes ceruzával pontosabban, finomabban lehet dolgozni, de nagyobb felületek kitöltésére alkalmatlan, a rajz könnyen sápadt, élettelen lesz.



4. ábra. Beszámoló kirándulásról

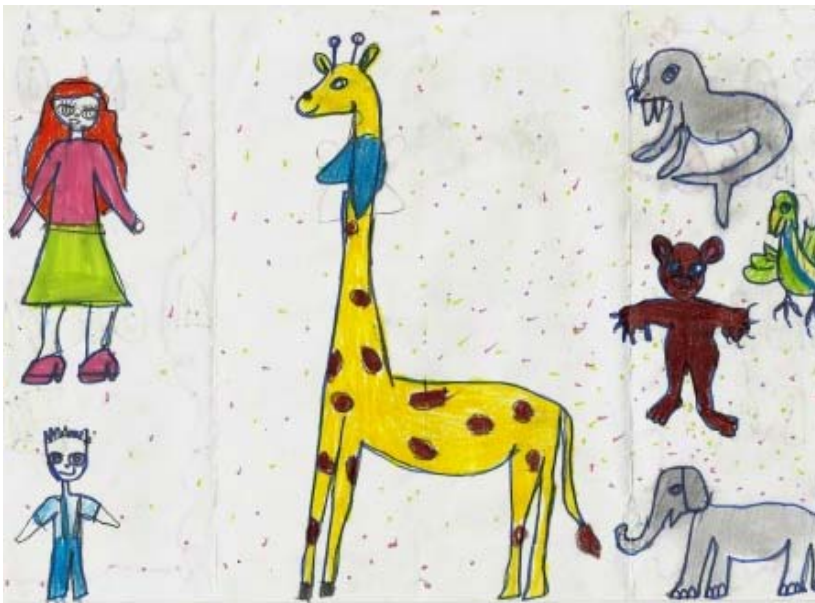
A kis doboz vízfesték használata nem nagyon engedi a színkeverést, annál nagyobb a veszélye annak, hogy keverés helyett maszatolnak a gyermekek, így sem tiszta, sem pedig kevert színeket nem kapunk.

Ezekkel a veszélyekkel azonban könnyű szembenéznie a gyakorlattal rendelkező, megfelelően képzett tanítónak. Érdemes kihasználni a rajz interdiszciplináris jellegét is, hiszen rajzolási lehetőség adódhat nyelvórákon, természetismeret órán vagy akár történelemtanításakor is. A képzőművészeti nevelés, a rajztanítás hozzájárul az új ismeretek elsajátításához, a diákok gondolkodásának fejlesztéséhez és képzeletük mozgósításához.

Tanítói pályafutásom alatt szinte minden nevelési területen felhasználtam a képzőművészeti nevelés interdiszciplináris jellegét, az új ismeretek feldolgozásakor, begyakorlásakor, elmélyítésekor egyaránt.

Az anyanyelvórák szolgáltatták talán a legmegfelelőbb légkört a rajzolás „varázserejének” kihasználására. Valahányszor népmesét, legendát, mondát tanultunk, önálló munkaként vagy házi feladatként le kellett rajzolniuk a szereplőket, valamint a történet helyszínét, a következőképpen:

A rajzlapot három, nem egyenlő részre hajtogattuk. Az összehajtott lap külső felére ráírták a szerző nevét és a szöveg címét. A kinyitott lap középső részére került a főszereplő alakja, a két keskenyebb laprészt a mellékszereplőket és a helyszín elemeit rajzolták meg. Amikor ezeket a „mesélő” lapokat a gyermek kinyitja, könnyedén visszaemlékezik az olvasottakra.



5. ábra. Olvasmány ábrázolása

Leíró szövegek olvasása után rajzban jelenítettük meg az elképzelt természeti képet, a benyomások, az érzések és a képzelet szerint.

A vers újabb lehetőség a kreativitás és művészi képesség fejlesztésére, a szabad képzettársításra adnak lehetőséget. E képzetek művészi megjelenítése az elemistáknál gyakran gyönyörű rajzokban jelenik meg: személyes érzéseiket ilyenkor „kirajzolják magukból”.

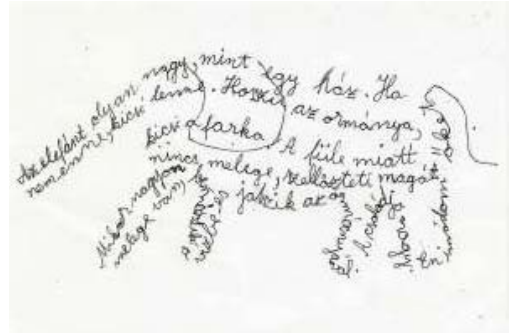
Ezek az illusztrációk gyakran a memorizálást is segítik, s ugyanakkor visszajelzés a tanítónak a gyermek szövegértéséről.

A képversek tanulásakor a gyermekek is megpróbálkoztak saját képverset alkotni.

A fogalmazásokat szinte minden esetben rajzos ábrázolás követte. Valahányszor kirándulni, táborozni mentünk, be kellett számolniuk legkedvesebb élményeikről, és illusztrálniuk is kellett az eseményeket. Gyakran a fogalmazás nehéz feladatát csak azért vállalta a gyermek, hogy rajzolhasson.

A leíró fogalmazásokat is rajzokkal tűzdeltük meg. Ide tartoznak az állat- és növényleírások, az önbemutatók, szülőkről, tanítókról írt fogalmazások.

Meggyőződésem, hogy az anyanyelvi órákat összekapcsolva a képzőművészeti neveléssel a gyermekeket olyan pozitív élményekkel gazdagíthatjuk, melyek motiválttá teszik őket a tanulásban.



6. ábra. Képversek